Doc. PhDr. Hana Marešová

K morfologické charakteristice jazyka české enklávy v polském Zelově.

Pedagogická fakulta

PDF

PhDr. Hana Marešová

K morfologické charakteristice jazyka české enklávy v polském Zelově.

Pedagogická fakulta

Žižkovo nám. 5, 779 00 Olomouc

PhDr. Hana Marešová

K morfologické charakteristice jazyka české enklávy v polském Zelově.

Zpracováno v češtině. Stránka: 3 - 13

Charakterystyka morfologiczna języka czeskiej enklawy w Zelowie.

Opracowanie w jęz. polskim. Strony: 14 - 24

Pedagogická
fakulta

Pedagogická fakulta

Univerzita Palackého v Olomouci

K morfologické charakteristice jazyka české enklávy v polském Zelově

Hana Marešová

Pedagogická fakulta UP, Olomouc

Město Zelov, ležící na hranicích dřívějšího okresu Lask, dnes vojvodství piotrkowské, bylo založeno v roce 1802 českými emigranty z Pruského Slezska. Kolonisté původem z východních a severovýchodních Čech si přinesli vedle jiných řemesel především znalost tkalcovství, které zůstalo typickým zaměstnáním zelovské a kučovské[1] kolonie. Ze Zelova byly dále zakládány další české osady v okolí a česká kolonizace byla šířena i dále. Ke kolonii zelovské jsou počítány tyto české obce (které tvořily obvod zelovského evangelicko-reformovaného sboru): Zelůvek, Požděnice, Bujny, Josefatov, Petronelov, Pavlov, Ignácov s Veronikou, Holendry, Černý Les, Bachořín, Herbertov, Faustynov, Bočanich, Buček a nejvzdálenější (cca 30 km) Kučov. V menší míře se čeští emigranti usazovali v osadách Pabianice, Lask. Ze Zelova pochází téměř celá česká kolonie v Lodži, Žirardově, někteří Češi ze Zelova jsou i ve Varšavě. Část se odstěhovala do tehdejšího Ruska na Volyň nebo na americký kontinent.

Předkové obyvatel Zelova patřili do generace, která odešla za první slezské války z východních Čech do Pruského Slezska, avšak díky stále sílícímu proudu české emigrace bylo třeba hledat nová místa – z toho důvodu odchází část emigrantů a zakládá Zelov a další osady. Byli to hlavně potomci těch Čechů, kteří opustili před 200 lety své rodné území. Není vyloučeno, že se k nim připojily i rodiny z pozdější emigrace.

Až do druhé světové války byli Češi převažující částí obyvatel Zelova. Na ulicích, v obchodech i fabrikách bylo slyšet především českou mluvu (nářečí). Po roce 1946 se situace změnila – jednak masovou reemigrací „českých“ oby-

[1] Tato kolonie byla založena v roce 1818. Kučovští Češi zpočátku náleželi do zelovského evangelického sboru. Osada Kučov již dnes neexistuje – v roce 1993 byla zrušena – byly zde otevřeny hnědouhelné doly.

vatel zpět do bývalé vlasti a jednak přistěhováním nových obyvatel polských. Dnešní Zelov je už zcela jiný, má sice pouze 8 000 obyvatel (z toho každý šestnáctý obyvatel je původem Čech), ale je významným průmyslovým střediskem s velkými textilními závody (česká tkalcovská tradice). Přesto, že se město rozvíjí, zachovaly se dodnes památky spjaté s počátky „českých dějin" města z 19. a 20. století.

V zelovské mluvě jsou uplatňovány shodné gramatické kategorie jako ve spisovné češtině. V deklinačních a konjugačních typech se však objevují určité oblastní tvaroslovné jevy. V omezené míře existují také rozdíly v zařazení substantiv k jednotlivým deklinačním typům, většinou se však jedná pouze o jednotlivá substantiva (např. *neduha* x spis. č. *neduh*). Některé tvaroslovné kategorie jsou v užívání víceméně omezeny (např. transgresivy).

K deklinaci substantiv

Substantiva z původní *o*-kmenové deklinace mužské převzaly v gen. sg. původní *u*-kmenovou koncovku. O rozhraničení užití těchto koncovek v uvažovaném nářečí rozhoduje znak životnosti či neživotnosti designátu. Podstatná jména rodu životného jsou většinou zakončena na koncovku *-a*, např. *do xlapa, bes psa.* Původní *o*-kmenová koncovka *-a* se hojněji vyskytuje rovněž u substantiv neživotných, např. *do lesa, komína, kostela, bez zuba, roha, kožixa, srpa, háka, stromka, voženxa, hrnka, kloboụka (*spis. č. *-u)*. Toto zakončení mají rovněž substantiva původní *n*-kmenové deklinace: *kamena (*spis. č.*-e), pramena (*spis. č. *-e//-u), žebena (*spis. č. *-e).*

V dat. a lok. sg. mají neživotná maskulina tvrdá koncovku *-u*, např. *kamenu, žebenu, k večeru.* Životná maskulina tvrdá mají variantní koncovky *-u// -ovi//-oi̯*, např. *pán-u//-ovi//-oi̯, ták-u//-ovi//-oi̯, hox-u//-ovi//-oi̯*. V lok. sg. se kromě toho objevují u maskulin neživotných variantní koncovky *-u//-e*. Souhlásky *t, d, n* před koncovkou *-e* podléhají změkčení v *ť, ď, ń,* např. *o hraď-e*. Koncovku *-e* mají i substantiva původní *n*-kmenové deklinace: např. *kameńe, na žebeńe.* V plurálu má ak. pl. životných maskulin koncovku *-u*, např. *pánu, xlapu, mužu*[2] , která se zde objevuje zřejmě vlivem polštiny (srov. pol. ak. pl. – *xłopów, rodaków, sąsiadów, panów*). V lok. pl. mají maskulina životná koncovky *-áx//-íx*, např. *pánáx, xlapáx, soụsedáx, sedlákáx, vojákáx, klukáx, bratráx, hošíx.* Maskulina neživotná většinou mají pouze koncovku *-ax*, např. *dubáx, hradáx, zubáx,* méně často se objevuje koncovka *-íx,* např. *vo lesíx.*

V instr. pl. se objevují shodné koncovky u maskulin životných a neživotných: *-ama*, např. *pánama, xlapama, hadama, sedlákama, hradama, nohama, zubama, dubama.*

[2] Tento jev se na našem území objevuje ve dvou navzájem oddělených úsecích – v jihovýchodní části východomoravské nářeční skupiny (Hustopeče, Kyjov, Uh. Hradiště, Uh. Brod) a ve všech slezských nářečích spolu s pol.-čes. smíš. pruhem, kde tento jev souvisí se situací jednak v sousední slovenštině, jednak v polštině.

Maskulina životná měkká mají v dat. a lok. sg. koncovky *-ovi//-oi̯*, např. *koň-ovi//-oi̯, hospodaž-ovi//-oi̯, šeu̯c-ovi//-oi̯.* V instr. sg. mají maskulina životná i neživotná jednotnou koncovku *-ema,* např. *mužema, náučitelema, kńezema, šeu̯cema, mi̯esícema.*

U *a*-kmenové deklinace ženské se v gen. pl. kromě uživaného bezkoncovkového tvaru, např. *holek, pežin, vos, hus, sl̥s, cer,* objevuje také odlišné zakončení v podobě *vránoux*[3]. Podoby substantiv *ruka, noha* se vyskytují v dané mluvě především v praslovanské podobě *ruk, nox* před spisovně českými duálovými podobami *rukou̯, nohou̯*. Lok. pl. má podobu *-áx*: *na rukáx, noháx* před spisovně českou podobou duálovou *na rukou̯, nohou̯.* V instr. pl. se objevuje zakončení *-ama,* např.: *farama, pošivama, ďou̯rama, gumkama.* Ve výslovnosti se objevuje tendence toto zakončení zkracovat: *šel s krau̯ma.* Deklinace *ja*-kmenová vykazuje podobně jako ve spisovné češtině tendence ke kolísání mezi typem *duše* a *kost* v nom. sg. Jsou to jednak podoby výlučně bezkoncovkové tam, kde spisovná čeština připouští podoby dubletní – např. *zem* (spis. č.: *zem/ /země*), *reį̯š* (spis. č. *rýže*), na druhé straně pak dubletní tvary tam, kde spisovná čeština zná pouze jeden tvar – např. *vúń//vúńe* (spis. č. *vůně*), *skšíń//skšíńe* (spis. č. *skšíń*), *lań//lańe* (spis. č. *laň*). V inst. sg. se ustálila podoba *-eį̯* (*<ī <ьjǫ*), např. *sv´íceį̯, bžízeį̯, košileį̯, uľiceį̯, rukav´iceį̯*. Dubletní tvar se objevil v podobě *z dušeį̯//duší*. (Vedle toho pouze: *z vúľí*.) Dat. pl. má podobu *-ím* (*< iem < ´amь*), např. *duším, ružím, kaším.* Vedle toho se u několika feminin, jejichž kmen končí na *-c,* vyskytuje koncovka *-um* z deklinace mužské, např.: *čep´icum, žľicum, vou̯cum, sekńicum, uľicum, košilum.* V inst. pl. se objevují koncovky starého duálu: *-ema* (*< *-´ama*): např. *s čep´icema, košilema, kuxńema, xv´ílema.*

V deklinaci *i*-kmenové mají v gen. sg. feminina původní *i*-kmenovou koncovku *-i*, nebo koncovku původních *ja*-kmenů: *-e*, jak je tomu i ve spisovné češtině. Feminina zakončená na *-st* mívají zakončení na *-i*, např.: *bes radosťi, zlosťi,* (ale) *bes pelesťe, pi̯esťe* (spis. č. *pelesti, pěsti*). Koncovku *-e* přijala především feminina zakončená na *-ń*, např.: *ze síńe, skšíńe,* či jinak zakončená, např. *do pece, drubežže, reį̯že, siťe*, ale i *žlučče, hole, loďe* (spis. č. *žluč-e//-i, hole//-i, lod-ě//-i*). Kolísání se objevuje v případech: *noc-e//-i, nemoc-e//-i* (spis. č. *nemoci*), *sńet-e//-i* (spis. č. *sněti*), *ńiť-e//-i* (spis. č. *ńiti*), *xuť-e//-i*. V instr. sg. se objevuje koncovka *-ei* (*<ī <ьjǫ*), např.: *se soleį̯, kosťeį̯, masťeį̯, reį̯žeį̯, noceį̯, žlučeį̯*, příp. dubletní tvary: *z m´íšeį̯ //m´iší, vi̯eceį̯ //věcí, nemoceį̯ //nemocí, nenáv´isťeį̯ //nenáv´isťí.* V dat. pl. zůstává původní *i*-kmenová koncovka *-im* (*<ьmь*), např. *k p´isńím, v´ežím, krádežím, vobručím, kosťím, propasťím* (spis. č. *propastem*), kromě toho se však i zde objevuje maskulinní koncovka *-um*, např. *k pecum, nocum, holum//hoľím, síńum//síńím.* Feminina zakončená v nom. sg. na *-st* mívají koncovku původně *ja*-kmenovou *-em*, nejčastěji se však obje-

[3] Podoba *vránoux* se vyskytuje především v nedalekém Kučově (česká enkláva), v Zelově je užíván výraz s nulovým formantem. WOLSKA, I.: Fleksja rzeczowników gwary czeskiej Zelowa. In: Rozpravy komisji językowej ŁTN, XXVI, 1980, s. 99 – 115.

vují dubletní tvary *-ím//-em* (vedle toho se často vyskytuje také zakončení *-um*), např.: *k bolesťím//bolestem, hlou̯posťím//hlou̯ postem, masťím//mastem, hr̥stem//hr̥sťím//hr̥stum, vi̯ecem//vi̯ecím//vi̯ecum, žetkv´ím//žetkvum, mr̥kv´ím // mr̥kvum.* V instr. pl. se ustálily duálové koncovky *-ma* vedle *-ema* (z *ja*-kmenů), např.: *kostma//kosťema, ńitma//ńiťema, vi̯ecma//vi̯ecema, m´išma//m´išema* (spis. č. *myšmi*), řada substantiv má pouze koncovku *-ema*, např.: *síńema, krádežema, vobručema, holema, p´ísńema, nocema* (spis. č. *nocemi*), *hrsťema* (spis. č. *hrstmi//hrstěmi*), *mr̥kvi̯ema, žetkvi̯ema,* některá mají naopak pouze zakončení *-ma*, např. *z ďetma* (spis. č. *dětmi*). Vyrovnáním s dativem plurálu se v instr. sg. objevuje i koncovka *-ima*, např. dat. sg. *bolesťim* – instr. sg. *z bolesťima// bolestma, všima//vešma* (spis. č. *vešmi*).

U neuter se v lok. pl. ustálila koncovka *-áx*, přejatá z deklinace ženské před spisovně českou koncovkou *-ex*, např. *vo stádáx, hńízdáx, senáx, vi̯edráx, v´imenáx, semenáx, ramenáx, kolenáx, slováx.* Inst. pl. nezachovává staré koncovky (*-y*), ustálil se duálový tvar převzatý z deklinace ženské *-ama*, např. *ze stádama, žemeslama, kolenama, ramenama, slovama.* Substantiva *voko, uxo* mají v dat. pl. analogicky dle tvrdé konsonantické deklinace mužské koncovku *-um*: *voč-um, uš-um// uš-im.*

Dat. pl. má koncovku *-ím* (<*-iem*<*-óm*), např. *k poľím, možím, sr̥cím.* Vedle toho se zde objevuje podoba se zakončením *-um* , která je převzata s *o*-kmenové deklinace (typ *mi̯esto*). V instr. pl. se ustálilo užívání *ja*-kmenové koncovky ženské deklinace, např. *s polema, sr̥cema, možema.* Kromě toho se užívá i podob s *o*-kmenovým zakončením na *-ama*: *polama.*

V gen. pl. původních *ьjo*-kmenů je nejvíce rozšířena koncovka *-íx*, která vzniká tvarovou analogií s lok. pl.,[4] např. *staveńíx, hospodášstv´íx, podmásľíx, kázáńíx, spaseńíx.* V instr. sg. se objevuje trojí duálové zakončení: *-íma (*ьjo*-kmenové), např. *staveńíma*, dále *-ema (*jo*-kmenové), např. *meškáńema, kázáńema, sńídanema,* a *-ma (*i*-kmenové), např. *meškáńma.*

U původních *nt*-kmenů se v lok. pl. objevuje zakončení ženské deklinace *a*-kmenové *-áx,* např. *žíbatáx, zv´ížatáx, telatáx.* Rovněž v instr. sg. se objevuje podoba *a*-kmenová – duálové zakončení *-ama*, např. *jehńatama, zv´ížatama, telatama, kužatama, prasatama.*

K deklinaci adjektiv

Nejčastějším typem adjektivní deklinace je podoba složená, a to do té míry, že některé koncovky složeného skloňování přecházejí i do skloňování přídavných jmen přivlastňovacích.

Co se týče jmenných tvarů adjektiv, kromě přídavných jmen přivlastňovacích se udržují jen zbytky, a to v mnohem menším rozsahu nežli je tomu ve

[4] Korelace gen. pl. a lok. pl. se v nestejné míře projevuje v českých nářečích. Tvarová analogie je podporována i stejností obou tvarů a jejich zakončením *-ch* v deklinaci adjektiv a pronomin.

spisovné češtině, např. *sem rát*, *já bix vás povinna navrácet.* Ve výrazech výsledného stavu se pak vyskytují jmenné tvary nom., ak. sg. n. příčestí trpného typu *neịni pozametáno, neịni pospšuntáno* (uklizeno), dále např. *je napsáno* ad.

Ve složené adjektivní deklinaci byla u maskulin provedena stč. změna *ý>eị,* v nom. sg. se nevyskytují stažené podoby *mladý, dobrý*. V gen. sg. maskulin a nom. a ak. sg. neuter bylo provedeno stč. úžení *é – í* : *mladého>mladího, buračkoví kiselo*. U feminin byla provedena změna *é>eị* – v gen., dat. a lok. sg. se objevují podoby *mlad-eị.* V singuláru je důsledně dodržován princip životnosti: neživotná maskulina A = N, životná maskulina A = G, v ak. sg. se objevují (podobně jako ve spis. č.) dva tvary – pro maskulina neživotná *mlad-eịa*, pro maskulina životná *mlad-ího*. V plurálu naproti tomu není životnost formálně vyjádřena, u životných je tvar nominativu stejně jako u neživotných shodný s akuzativem – např. *mladí hoši, heskí kitki, pịekní holki, mladí telata, spịeị jako zažíznutí.* (Ve výslovnosti koncovkového *-í* se ve všech tvarech objevuje tendence ke zkracování.) V měkké adjektivní deklinaci se objevuje diftongizace *í>eị,* např. *cizeị človịek, u cizeịx ľiďí, k cizeịm ľidem, s cizeịma ľidma.* V nom. sg. feminin se objevuje nepřehlasovaná podoba *cizá žencká*[5] .

V zelovské mluvě není příliš rozšířeno užívání přivlastňovacích adjektiv, užívají ponejvíce typ *sin bratra*, naproti tomu je všeobecně rozšířen typ *maminčin šatek.* Od gen. sg. se ve všech rodech objevují koncovky skloňování složeného, např. *bratrovího kloboụka, bratroveị, čepici, tatínkovího pole* (oproti spis. českým *bratrova, bratrovy, tatínkova*).

Přídavná jména přivlastňovací se objevují výlučně v nom. sg., příp. v ak. sg., pokud je shodný s nom. sg., a to ve všech rodech, dále v gen. sg. f., např. *bratrovi ceri*. Nom. sg. a ak. sg. maskulin má na rozdíl od spisovně českého *bratrův* podobu bez koncového *-v: bratru.*

Odlišnou podobu má skloňování přivlastňovacích přídavných jmen vyjadřujících rodinnou příslušnost: *Nováki, Novákú, Novákúm, Nováki, Novákax, Novákama.* Je zde patrný vliv hovorového jazyka polského.[6] V lok. a instr. se objevují analogické koncovky podle vzoru *mịesto.*

Skloňování bezrodých zájmen je identické se spisovně českou deklinací. V dat. je však navíc užíván třetí tvar *mịe – mńe, mịe, m´i.* Podoby *námi, vámi* jsou obvyklejší nežli někdy užívané *náma, váma*, např. *poť s námi do kina*[7] .

[5] Může jít jednak o vliv polštiny, která zachovává původní nepřehlasované zakončení u měkkých adjektiv – např. *tania bluzka*, nebo o původní nepřehlasovaný tvar, který se na našem území udržel především v jádru kopaničářského úseku východomoravského nářečí kolem St. Hrozenkova, Březové a N. Lhoty, např. *inšja ciesta*, odstupňovaně pak ve většině slezských nářečí a v pol.-čes. smíš. pruhu, např. *čelaca* (telecí) *pečynka*.

[6] WOLSKA, I.: Fleksja rzeczowników gwary czeskiej Zelowa. In: Rozpravy komisji językovej ŁTN, XXVI, 1980, s. 99 – 115.

[7] Wolska uvádí, že tyto formy užívají především osoby, které často pobývaly v Československu (WOLSKA, I.: Fleksja rzeczowników gwary czeskiej Zelowa. In: Rozpravy komisji językovej ŁTN, XXVI, 1980, s. 99 – 115).

V deklinaci rodových zájmen se u tvrdého deklinačního typu vyskytuje shodná podoba nom. i ak. pl. – *ti* – pro všechny tři rody (na rozdíl od spis. č. – *ti, ty, ta*). Zároveň není u maskulin rozlišena životnost podobami *ti, ty*. Singulárové koncovky v rodě ženském – v gen., dat. a lok. – se shodují se situací u adjektiv složených. Týž vliv adjektivního skloňování se objevuje i v gen., dat., lok. a inst. pl.[8]

V gen., dat. a lok. sg. maskulin a neuter se objevují kromě forem *našeho, našemu, našem* také podoby *našiho, našimu, našim*. V nom. a ak. pl. se ve všech rodech objevuje kromě podoby *naše* i *naši*, která je zde častěji užívána, např. *naši siňi, naši roďiče*. V instr. pl. se objevuje duálová podoba *našima* oproti spisovně českému *našimi*.

Skloňování zájmena *von, vona, vono* má v instr. sg. podobu *ńima* (podle tvrdého vzoru *ten*). V instr. sg. se objevují pouze předložkové podoby, např. *Vo ńim mluvil.*[9] Vlivem polštiny se v deklinaci tázacích zájmen *kdo, co* objevuje podoba lok. *kím čím* (srov. pol. *o kym, czym*)[10]. Přivlastňovací zájmena postrádají staženou podobu v nom. sg. feminin (*moje* x spis. č. *má*), naproti tomu nestažené podoby v gen., dat., ak., lok. a instr. sg. feminin (*meį, mou̯* x spis. č. *mojí, moji*) a ak. sg. neuter (*mí* x spis. č. *moje*).

Číslovky *jeden, jedna, jedno* se skloňují jako tvrdý zájmenný vzor *ten.*

V gen. a lok. číslovek *dva, voba* se objevují sekundární novotvary *dvou̯x, vobou̯x*, jejichž základem je stará duálová podoba 2., 6. pádu (*dvoju, oboju>dvú, obú*), ke které se mechanicky připojují koncovky příslušných pádů pl. z deklinace adjektiv a pronomin.[11]

Číslovky *tši, štiri* mají v gen. vyrovnáním s lok. podobu *tšex, štirex*, zřejmě vlivem polštiny, která má v gen. podobu *trzech, czterech*[12]. U číslovek *devįet, deset* nedochází ke kmenové alternaci – *devįeťi, deseťi* (x spis. č. *devíti, deseti/desíti*). Číslovka *sto* je nesklonná[13]. Vyskytuje se pouze v podobě: *do sto korun, k sto lidem*, ale: *do dvįesťe korun, k dvįesťe korunam.*

---

[8] Vliv adjektivního skloňování na zájmenné se na našem území vyskytuje především ve východnějších nářečích – na Vysokomýtsku ve vých. Čechách jsou to však podoby: *ťex//tex, ťem//tem, ťema//tema.* Naproti tomu v sv. části náchodského výběžku a v přesahu na Kladsko je rovněž kolísavě *teįx, teįm, teįma.*

[9] Spisovně české podoby *jím, jí* nebyly zaznamenány a neuvádí je ani I. Wolska.

[10] Splývání lokálu s instrumentálem se na našem území vyskytuje ve slezských nářečích.

[11] Podoby genitivu a lokálu *dvouch, vobouch*, dativu *dvoum, voboum* a instrumentálu *dvouma, vobouma* se na našem území vyskytují v českých nářečích v užším smyslu.

[12] Forma 2. a 6. pádu *třech, štirech* je nejčastější nářeční variantou v českých nářečích po celém území (zřídka se vedle toho objevuje podoba *tří,* hojněji *štir*).

[13] Tento jev se na našem území vyskytuje na Vysokomýtsku: např. *bes sto korun dva tisíce, ke sto korunám, ze sto lidma.*

Řadové číslovky mají podobně jako ve spisovné češtině deklinaci adjektivní: *pruńí, tšeťí* jako *jarńí*, *druhei̯, štvrtei̯, páteį, šísteį, sídmei̯, vúsmei̯* atd. jako *mladei̯*. Deklinace jmenná se objevuje ve spojení s *půl,* např.: *púl štvrtího kila/ /púl štvrta kila.* Číslovky *druhí, tšeťí* mají pouze složenou deklinaci, např.: *púl druhího roku, púl tšeťího kila.* Označují-li položky při výčtu, mají řadové číslovky podobu: *pruńikrát.* U neurčitých číslovek *tolik, kolik* se užívá gen. tvaru v nom. a ak., např.: *Bilo tam tolika liďí.*[14]

Ke konjugaci verb

Ve tvarech sg. m. se v příčestí minulém sloves 1. třídy, příp. 2. třídy objevují podoby jako: *vles-0, čet-0, moh-0, stlǫuk-0, poslex-0, zapšáx-0, žek-0*, kdy je pobočná slabika odstraněna zánikem koncového *-l*.[15]

Větné konstrukce s užitím pasiva jsou užívány zřídka, příčestí trpné bývá zpravidla nahrazováno přídavným jménem slovesným (*bili vibraní, sǫu zažíznutí, bili zaužení)*. Nejčastěji se objevují větné konstrukce typu: *nei̯ni pozametáno, nei̯ni pospšuntáno* (uklizeno)*, je napsáno, já bix vás povinna navrácet.* Infinitiv je vždy tvořen sufixem *-t*, např.: *pšíst, pusťit*, *bečet* (plakat)*, píct.* Přechodník přítomný ani přechodník minulý se v běžné mluvě nevyskytují. Podstatné jméno slovesné je užíváno často, nejčastěji mívá zakončení na *-ńí*, např.: *porǫu nání, meškání, hlasování, bleiskání, ubrání* (oblečení, šaty).

U přídavného jména slovesného se nejčastěji vyskytuje zpřídavnělé příčestí trpné, které bývá zakončeno na *-ní, -tí*, např.: *spi̯ei̯ jako zažíznutí, museli bisme bei̯ t inač ubraní, juš sǫu celí z barvi vodžení, bili vibraní,* přip. na *-ma*, např. *pot ťim menem je známá.*

K neohebným slovním druhům

V zelovské mluvě se objevují některá adverbia odlišná formálně či významově od spisovné podoby českého jazyka: např. adverbia místa: *dáleko* (daleko), *hde//gde* (kde), *inudi* (jinudy), *nazat* (zpátky), *ńikde* (= nikam, např.: *Dei̯te pokǫi̯, ńikde nejedu!*), *ńegdei̯* (někde), *ńihde//ńigde* (nikde), *pokaťʼ* (pokud, stč. a č. nář. kady (kudy), morfologická varianta *-ať*), *vocaťʼ* (odsud), *votkuťʼ* (odkud), adverbia času: *dávnei̯* (dávno), *dicki* (vždy), *džiǫ* (dříve), *ftedi* (tehdy), *furt* (pořád), *indi* (jindy), *juš* (již, srov. pol. już), *pozďei̯c* (později), *napeǫno* (jistě, srov. pol. napewno), *(na)večír* ((na)večer), *nei̯džiǫ//nei̯džívei̯ic//nei̯džívei̯* (nejdříve), *neska* (dnes), *pojednǫu* (najednou), *porát* (pořád), *potomei̯c//potomei̯* (potom), *práje//práǫe* (právě), *teťʼki* (teď), *tepruǫá//teprvá, ftedi//ftehdi* (tehdy), *zasei̯c//zasei̯* (zase), adverbia způsobu: *dóbže* (dobře), *ešťe* (ještě), *fcele*

[14] Užívání tvaru *kolika, tolika* v 1. a 4. pádě se na našem území užívá např. v lounském úseku: *to uš je kolika roku, tolika hrušeg bilo.*

[15] Podoby typu *ved* se objevují ve většině českých nářečí v užším smyslu, dále v oblasti slezských nářečí včetně pol.-čes. smíšeného pruhu a také v přilehlém sv. úseku nářečí východomoravských.

(vůbec, srov. pol. wcale), *hleďeoči* („hledě v oči“, vůčihledně=rychle), *xipko* (rychle, srov. pol. chybki=rychlý, hbitý), *hoňe* (hodně), *ináč/ǰináč* (jinak), *japak* (jakpak), *lexčeǰc* (lehčeji), *lepší* (lépe), *ňáko* (nějak), *neǰrači* (nejraději), *peǔno* (jistě), *po Božímu* (Božím způsobem), *po polsku* (polsky), *rozmaǰťe* (rozmanitě), *skútečňe* (skutečně), *správǔňe* (správně), *taki* (také), *teš* (též), *túze* (velmi), *víceǰ* (více), *živo* (rychle).

Na rozdíl od spisovné češtiny je užíváno předložkových vazeb ve spojeních typu: ***po*** *polski* (polsky, adverbiální vyjádření způsobu), *abi se* ***z*** *nás nesmáli* (aby se nám nesmáli). Někdy dochází ke kumulaci předložek: *tam na v rinku, s pod lůžek.*

Ze spojek souřadicích ve významu slučovacím převládá užívání spojky *i* (vliv polštiny[16]), dále se vyskytuje podoba *aǰ* (= i), častěji než *nebo* se objevuje spojka *či*. Ve významu odporovacím se objevuje spojka *a, šak* (však). Ve významu stupňovacím je užívána spojka *navet* (ba, ba i, srov. pol. nawet). Často se objevuje příčinná spojka *bo* (neboť, vždyť), dále pak *diť* (vždyť). Z podřadicích spojek je hojné užívání přípustkové spojky *xoč* (i když), spojky *či* (ve významu zdali), odlišnou podobu (od spisovného jazyka) mají dále spojky: *diš, dibi* (když, kdyby), *tšebas* (třeba), *jesli* (jestli), *pšeci* (přece), *že bi* (kdyby). Často je užívána archaická spojka *poňeváž* (poněvadž). Objevuje se kumulace spojek: *A ďedeček, to ješťe pšežil babičku,* ***že neš*** *ešťe zemžel.*

Hojně užívané jsou částice přitakací: *praǔda, tak, ju* (ano). V odpovědi na otázky zjišťovací se vyskytuje: a) v kladné: *ju, ano,* b) v záporné: *ne, ne?e.* Často je do větných konstrukcí vkládána částice *no*.

Často se objevují subjektivní citoslovce pocitová jako: *jeďiná!, jeďiná dobroto! ješkovi!* V zelovské mluvě se především z náboženských důvodů prakticky nevyskytují obecně rozšířené vokativy substantiv označujících Boha apod. Užívána jsou obecně kontaktová citoslovce jako *helete* (heleďte), *heǰ* .

Celkový rozbor morfologických jevů prokázal, že základem mluvy je nesporně nářečí české, vedle toho však má dnes již zelovská mluva specifické rysy, jejichž míra je proměnlivá a je podmíněna především situací společenskou. Její současný vývoj je charakterizován na jedné straně udržováním původních rysů interdialektických, na druhé straně postupným oslabováním této příznakovosti vlivem interferencí s polským prostředím. Jedním z důvodů, proč tento český dialekt přetrval desítky let v prostředí příbuzně velmi blízkého jazyka, je ta skutečnost, že nejméně po jedno století se mluva nastupující generace utvářela na bázi českého nářečí, tj. na podkladě jevů společných většině příslušníků rodičovské generace. Po roce 1945, kdy došlo k dramatickým změnám v národnostním složení obyvatel, znamenal masový odchod českých emigrantů

[16] Na našem území je nejběžnější spojkou prostě slučovací *a*, pouze v pohraničním úseku slezských nářečí sv. od Opavy a sev. od Hlučína spolu s východním přesahem do Polska převládá *i*.

zpět do země ústup českého jazyka ze sféry veřejné i komunikační a na její místo nastoupila polština. Čeština užívána pouze v mluvené podobě – absence písemné její podoby, příbuznost s polským jazykem a nutnost užívání polštiny v každodenní komunikaci vedla k poměrně rychlému přejímání polských jazykových jevů z okolního prostředí. Dnes již slouží „zelovská čeština" jako jazyk komunikace výlučně mezi generací starší. Kromě této generace můžeme v současné době považovat většinu obyvatelstva zelovské enklávy za jazykově asimilovanou ve prospěch polštiny.

Literatura

BĚLIČ, J. – KAMIŠ, A. – KUČERA, K.: Malý staročeský slovník. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1978.

BĚLIČ, J.: Nástin české dialektologie. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1972. 463 s.

BĚLIČ, J.: Přehled nářečí českého jazyka. Praha 1988.

BEŠTA, T.: Základy polské mluvnice. Praha: Polský institut v Praze 1994.

DANIELAK, W.: Český ostrůvek v srdci Polska. In: Brněnský večerník 6. 4. 1984, s. 5.

DE SAUSSURE, F.: Kurs obecné lingvistiky. Praha: Academia 1996.

DEJNA, K.: Alternacje morfologiczne w gwarze czeskiej miszkanców Kucowa pod Belchatowem. In: Rozpravy komisji językovej. Wroclaw 1983, 28, s. 11 – 20.

DEJNA, K.: Gwara kuczowska na tle innych gwar czeskich. In: Rozprawy komisji językovej. Wroclaw 1955, s. 5 – 30.

DEJNA, K.: Interferencje w mowie czeskiej mieszkanców Kucowa pod Belchatowem wywolane kontaktami z językem polskim. In: Rozpravy komisji językovej. Wroclaw 1984, 29, s. 23 – 46.

DEJNA, K.: Slownik gwary czeskiej mieszkańców Kucowa. In: Práce Slawisticzne, 60. Wrocław: Ossolineum 1990. 315 s.

DEJNA, K.: Systém fleksyjny gwary czeskiej mieszkańców Kucowa pod Bełchatowem. In: Rozprawy komisji językovej, ŁTN, t. XXVI, 1981, s. 39 – 62.

DEJNA, K.: Systém fonetyczny i fonologiczy gwary czeskiej mieszkanców Kucowa pod Belchatowem. In: Studia z filologii polskiej i slowiańskiej. Warszawa 1983, 21, s. 165 – 176.

DOSTÁL, A.: Historická mluvnice česká. Tvarosloví II. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1967.

Dotazník pro česká nářečí severovýchodní. Praha: ČSAV.

FRINTA, A.: Čeština emigrantských osad v Prusku. In: Sborník filologický. IV. Praha 1913, s. 207 – 231.

FRINTA, A.: Národní písně u českých emigrantů. In: Český časopis filologický. Praha 1945, roč. 3, s. 225 – 230.

GORAL, J. – KOTEWICZ, R. – TOBJAŃSKI, Z.: Zarys dziejów Zelowa. Zelów: Urząd miasta i gminy Zelów 1987.

HAVRÁNEK, B.: Nářečí česká. Československá vlastivěda. Jazyk. Praha 1934, sv. III., s. 84 – 218.

HEROLDOVÁ, I.: Život a kultura českých exulantů z 18. století. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku 1971.

JANČÁK, P.: Jazykové svědectví o původu českého osídlení na Střelínsku u Vratislavi. In: Naše řeč, 1994, 77, č. 3, s. 139 – 146.

KOMÁREK, M.: Historická mluvnice česká. Hláskosloví. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1962.

KOŘALKOVÁ, K.: Československá a polská reemigrace po druhé světové válce. In: Slezský sborník, 1990, roč. 88, č. 4, s. 253 – 267.

KRIEGSEISEN, W.: Zbór Ewangelicko-Reformowany w Zelowie w latach 1803 – 1939. Warschawa: Wydawnictwo Naukowe Semper 1994.

KUBÍN, J. Š.: Lidomluva Čechů kladských. Praha 1913.

KUBÍN, J. Š.: České emigrantské osady v Pruském Slezsku. Praha: Orbis 1931.

LOTKO, E.: Čeština a polština v překladatelské a tlumočnické praxi. Ostrava: Profil 1986.

LOTKO, E.: Polština a čeština z hlediska typologického. Olomouc 1981.

MÍČAN, V.: Česká emigrace v Polsku a na Volyni. Brno 1924.

MORAVEC, J.: K otázkám jazykových vztahů na základě bilingvismu. In: Slovo a slovesnost, 1960, s. 165 – 171.

NOŽINOVÁ, M.: Paměti Teofila Millera. Seminární práce. Orlík nad Vltavou 1998.

ROMPORTL, M.: K osudům bilabiálních frikativ (z fonetiky nářečí českých emigrantských osad ve Slezsku). In: Acta Universitatis Carolinae. Slavica Pragensia I. Praha 1959, s. 25 – 30.

ŠTĚŘÍKOVÁ, E.: Země otců. Praha: Kalich 1995.

ŠTĚŘÍKOVÁ, E.: Z nouze o spasení. Česká emigrace v 18. století do Pruského Slezska. Praha: Kalich 1992.

TOBJAŃSKI, Z.: Czesi w Polsce. Kraków: Towarzystwo społeczno-kulturalne Czechów i Słowaków w Polsce 1994.

TRUDGILL, P.: Sociolinquistics, an Introduction to Language and Society. New York: Penguin Books 1995.

VACULÍK, J.: Reemigrace zahraničních Čechů a Slováků v letech 1945 – 1950. Brno: Masarykova Univerzita 1993.

VORÁČ, J. – JANČÁK, P.: K dnešnímu stavu nářečí střelínských Čechů v Polsku. In: Slavica Pragensia, 1962, 4, s. 599 – 640.

VYDRA, B.: Polsko-český slovník. Praha 1967.

VYDRA, B.: Z nářečí zelovských Čechů v Polsku. In: Sborník věnovaný F. Pastrnkovi. 1923, s. 149 – 157.

Wczoraj, dziś i … Sborník. Zelów: Muzeum v Zelowie 1998.

WOLSKA, I.: Fleksja rzeczowników gwary czeskiej Zelowa. In: Rozpravy komisji językovej ŁTN, XXVI, 1980, s. 99 – 115.

WRÓBLEWSKI, P.: Społeczność czeska w Zelowie. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper 1996.

ZIMA, P.: K obecným otázkám výzkumu multilingvních oblastí. In: Slovo a slovesnost, 1966, s. 19 – 23.

ŽLUKTENKO, J. A.: Lingvističeskije aspekty dvujazyčija. Kijev: Vyšča škola 1974.

Materiál k jazykové analýze

HOVORKA, J.: Ze vzpomínek matčiných. Olomouc 1957. Rukopis.

HOVORKOVÁ, E.: Harfa Siónská – vzpomínky. Zprávy BJB, strojopis. Vikýřovice 1951.

MAREŠOVÁ, H.: nasbíraný jazykový materiál (rukopis, videozáznam) 1999, 2000.

MILLER, T.: Paměti, kap. LXXX: Zelovský slovníček, strojopis. Archiv Husitského muzea v Táboře 1948 – 1951.

ŠIMŮNEK, V.: Země otců. Dokumentární film o Zelově. Česká televize 1998.

ŠIMŮNEK, V.: A viděl jsem nové nebe a novou zemi. Dokumentární film o Zelově. Česká televize 2000.

ŠTĚŘÍKOVÁ, E.: Země otců. Praha: Exulant 1995.

VYDRA, B.: Z nářečí zelovských Čechů v Polsku. In: Sborník věnovaný F. Pastrnkovi. 1923.

WOLSKA, I.: Dialekt Czechów zamieszkałych w woj. Łodskim. Diplomová práce (+ nasbíraný jazykový materiál – rukopis). Warszawa 1971.

Pedagogická fakulta

Wydział
Edukacji

Uniwersytet Palackiego w Ołomuńcu

O cechach morfologicznych języka czeskiej enklawy w Zelowie w Polsce

Hana Marešová

Wydział Pedagogiczny, UP, Ołomuniec

Miasto Zelov, położone na granicy dawnego powiatu laskowskiego, dzisiejszego województwa piotrkowskiego, zostało założone w 1802 roku przez czeskich emigrantów ze Śląska Pruskiego. Koloniści pochodzący pierwotnie ze wschodnich i północno-wschodnich Czech przywieźli ze sobą, oprócz innych rzemiosł, przede wszystkim umiejętność tkactwa, które pozostało typowym zajęciem kolonii Zelov i Kučov. Z Želova zaczęły powstawać kolejne czeskie osady w okolicy, a czeska kolonizacja rozprzestrzeniała się dalej. Do kolonii Zelov (która tworzyła okręg zgromadzenia ewangelicko-reformowanego w Zelovie) należą następujące czeskie wsie: Zelůvek, Pożděnice, Bujny, Josefatov, Petronelov, Pavlov, Ignácov s Veronikou, Holendry, Černý Les, Bachořín, Herbertov, Faustynov, Bočanich, Buček i najbardziej odległe (ok. 30 km) Kučov. W mniejszym stopniu emigranci czescy osiedlali się w miejscowościach Pabianice i Łask. Prawie cała kolonia czeska w Łodzi i Žirardovie pochodzi z Zelova, a niektórzy Czesi z Zelova mieszkają również w Warszawie. Niektórzy przenieśli się na Wołyń, będący wówczas częścią Rosji, lub na kontynent amerykański.

Przodkowie mieszkańców Zelowa należeli do pokolenia, które opuściło Czechy Wschodnie i przeniosło się na pruski Śląsk w czasie I wojny śląskiej, ale w związku ze stale rosnącym napływem emigracji czeskiej konieczne stało się poszukiwanie nowych miejsc - z tego powodu część emigrantów opuściła te tereny i założyła Zelów oraz inne osady. Byli to głównie potomkowie Czechów, którzy opuścili swoją ojczyznę 200 lat temu. Niewykluczone, że dołączyły do nich rodziny z późniejszej emigracji.

Do II wojny światowej Czesi stanowili większość ludności Zelowa. Na ulicach, w sklepach i fabrykach można było usłyszeć głównie mowę czeską (dialekt). Po 1946 roku sytuacja uległa zmianie – częściowo na skutek masowej reemigracji ludności „czeskiej"

Kolonia ta została założona w 1818 roku. Czesi z Kučova początkowo należeli do ewangelickiej gminy Zelov. Osada Kučov dziś już nie istnieje - została zlikwidowana w 1993 roku - otwarto tutaj kopalnie węgla brunatnego.

powrót do dawnej ojczyzny i imigracja nowych mieszkańców Polski. Dzisiejszy Zelov jest zupełnie inny. Mimo że liczy zaledwie 8000 mieszkańców (z czego co szesnasty jest pochodzenia czeskiego), jest ważnym ośrodkiem przemysłowym z dużymi fabrykami tekstylnymi (czeska tradycja tkactwa). Mimo, że miasto się rozwija, do dziś zachowały się zabytki związane z początkami „czeskiej historii" miasta z XIX i XX wieku.

W dialekcie zelovskim stosowane są te same kategorie gramatyczne, co w standardowym języku czeskim. Jednakże pewne regionalne zjawiska morfologiczne pojawiają się w typach deklinacji i koniugacji. W ograniczonym zakresie występują również różnice w klasyfikacji rzeczowników według poszczególnych typów deklinacji, ale w większości przypadków są to tylko pojedyncze rzeczowniki (np. neduha x sp. n. neduh). Niektóre kategorie morfologiczne są mniej lub bardziej ograniczone w użyciu (np. transgresje).

Do deklinacji rzeczowników

Rzeczowniki z oryginalnej deklinacji na rdzeń o przyjęły w dopełniaczu rodzaj męski. sg. oryginalna końcówka trzonu w kształcie litery U. Ograniczenie stosowania tych końcówek w rozpatrywanym dialekcie ustala się na podstawie oznak żywotności lub nieżywotności desygnatu. Rzeczowniki rodzaju ożywionego kończą się zwykle na -a, np. do paki, bes pies. Oryginalna końcówka tematu -a występuje częściej w rzeczownikach nieożywionych, np. do lasu, do komina, do kościoła, bez zęba, róg, futro, sierp, hak, drzewo, motyka, kubek, kapelusz (nr teczki -u). Końcówkę tę stosują także rzeczowniki oryginalnej deklinacji n-temicznej: kamena (nr akt -e), pramena (nr akt -e//-u), žebena (nr akt -e).

W danych. i lok. sg. Nieożywione rzeczowniki rodzaju męskiego mają twardą końcówkę -u, np. kamień, kamień, ku wieczorowi. Rzeczowniki rodzaju męskiego mają końcówki oboczne -u//-ovi//-oi, np. pan//-ovi//-oi, ptak//-ovi//-oi, hox//-ovi//-oi. w lok. sg. Ponadto w nieożywionych rzeczownikach męskich występują końcówki wariantowe -u//-e. Spółgłoski t, d, n przed końcówką -e zmiękczają się do ť, ď, ń, np. o hrad-e. Rzeczowniki oryginalnej deklinacji n-temicznej również mają końcówkę -e, np. kamienie, na krzyżu. W liczbie mnogiej ma formę ak. pl. rzeczowniki rodzaju męskiego kończące się na -u, np. lord, xlap, man[2], który pojawia się tu najwyraźniej pod wpływem języka polskiego (por. polski akademicki pl. -xłopów, rodaków, sąsiadów, panów). w lok. pl. mają rzeczowniki rodzaju męskiego kończące się na -áx//-íx, np. panowie, niewolnicy, sąsiedzi, rolnicy, żołnierze, chłopcy, bracia, młodzieńcy. Nieożywione przedmioty rodzaju męskiego mają zazwyczaj tylko końcówkę -ax, np. dubáx, hradáx, zubáx, rzadziej występuje końcówka -íx, np. w lesie

w instr. pl. identyczne końcówki występują w rzeczownikach męskich ożywionych i nieożywionych: -ama, np. panowie, kopyta, węże, chłopi, zamki, nogi, zęby, dęby.

---

2 Zjawisko to występuje na naszym terenie w dwóch odrębnych odcinkach – w południowo-wschodniej części grupy dialektów wschodniomorawskich (Hustopeče, Kyjov, Uh. Hra-diště, Uh. Brod) oraz we wszystkich dialektach śląskich łącznie z pol.-czeskim. można znaleźć pasek, w którym zjawisko to odnoszone jest do sytuacji zarówno w sąsiedniej Słowacji, jak i w Polsce.

Męskie życie jest miękkie i ma swoje dane. i lok. sg. końcówki -ovi//-oi, np. konie, farmy, šeucs. w instr. sg. Zarówno rzeczowniki rodzaju męskiego ożywione, jak i nieożywione mają tę samą końcówkę -ema, np. mężczyźni, nauczyciele, księża, studenci, miesiące.

W deklinacji żeńskiej z rdzeniem a, w gen. pl. z wyjątkiem powszechnie stosowanej formy końcowej, np. holek, pežin, vos, hus, sls, cer, ma również inną końcówkę w formie vránoux[3]. Formy rzeczowników ruka, noha występują w danym języku przede wszystkim w prasłowiańskiej formie ruk, nox przed standardowymi czeskimi formami liczby podwójnej ruč, noho. Lok. pl. ma postać -áx: na rukáx, nohách przed standardową czeską formą podwójną na rukát, nohů. w instr. pl. pojawia się końcówka -ama, np.: farama, pošivama, d'ourama, gumkama. W wymowie widoczna jest tendencja do skracania tej końcówki: hel s krauma. Deklinacja tematu na ja, podobna do tej w języku czeskim, wykazuje tendencję do wahań pomiędzy typem duszy i kości w nom. sg. Z jednej strony są to formy wyłącznie nieskończone, podczas gdy standardowy język czeski dopuszcza formy dubletów - np. zem (nr dokumentu: zem//země), reiš (nr dokumentu: rice), z drugiej strony formy dubletowe, gdzie standardowy język czeski zna tylko jedną formę - np. vúń//scent (fil. nr vúńe), skšín//skšíne (fil. skšín), lań//lańe (fil. łania). W inst. sg. forma -ei (<1 <bjo) została ustalona, np. świeca, koszula, koszula, koszula, rękawiczki. Forma dubletu pojawiła się w formie duszy//dusz. (Tylko dodatkowo: z testamentów.) Dane. pl. ma postać -ím (<iem < 'amb), np. Duszę, piekę, tłukę. Ponadto kilka rzeczowników żeńskich, których temat kończy się na -c, ma końcówkę -um z deklinacji męskiej, np.: čep'icum, Žlicum, voucum, sekńicum, ulicum, košilum. W inst. pl. pojawiają się końcówki starej liczby podwójnej: -ema (<*-'ama): np. z czapkami, koszulkami, kapeluszami, szalikami.

W deklinacji tematy i-owe mają w gen. sg. żeński, oryginalna końcówka tematu "i" -i lub końcówka oryginalnych tematów "ja": -e, jak to ma miejsce w standardowym języku czeskim. Rzeczowniki żeńskie kończące się na -st zwykle kończą się na -i, np.: bes radosti, zlos 'ti, (ale) bes pelesťe, piesť'e (liczba mnoga pelesti, fēsti). Końcówkę -e przyjęły przede wszystkim wyrazy żeńskie zakończone na -ń, np.: ze sińe, skšińe lub kończące się w inny sposób, np. do pieca, drób, reiž, siť'e, ale także żółć, kij, statek (nr akt: bile-e//-i, stick-e//-i, ship-ě//-i). Fluktuacje występują w przypadkach: noc-e//-i, nemoc-e//-i (fil. nemocci), sńet-e//-i (fil. sněti), ňiť-e//-i (fil. šiti), xuť-e//-i. w instr. sg. pojawia się końcówka -ei (<i <bjo), np.: se solei, kosťei, masťei, reižei, nocei, žulčei, czy formy dubletowe: od m'ishej //m'ish, viecei //rzeczy, nemocei //choroba, nenavisťei // nenavisť. W danych. pl. oryginalna końcówka tematu na i -im (<ьть) pozostaje, np. do liter, wież, kradzieży, obręczy, kości, otchłani (dosłownie otchłani), ale dodatkowo pojawia się tu także końcówka męska -um, np. k pecum, nocum, holum//holťím, sinam//sínim. Rodzaj żeński zakończony na nom. sg. w -st mają tendencję do posiadania oryginalnej końcówki tematu ja -em, ale najczęściej można je znaleźć

3 Forma vránoux występuje głównie w pobliskim Kučovie (czeskiej enklawie), w Zelovie używa się wyrażenia z formantem zerowym. WOLSKA, I.: Fleksja rzeczowników gwary czeskiej Zelowa. W: Obrady komisji językowej ŁTN, XXVI, 1980, s. 99-115.

Mają formy dubletów zakończone na -ím//-em (ponadto często spotykana jest końcówka -um), np.: to pains//pains, stupidity//stupidity, ointments//ointments, garści//histum, more//vjecim//vjecum, žetkv'im//žetkvum, mṛkv'im //carrots. w instr. pl. obok -ema (od rdzeni ja) utrwaliły się końcówki podwójne -ma, np.: kostma//kosťema, nitma//niťema, viecma//viecema, m'išma//m'išema (liczba mnoga myšmi), wiele rzeczowników ma tylko końcówkę -ema, np.: síńema, kládeže-ma, vobručema, holema, p'ísńema, nocema (liczba mnoga nocemi), hrsťema (liczba mnoga hrstmi//hrstěmi), mıkviema, žetkviema, niektóre mają tylko końcówkę -ma, np. z d'etma (nr akt: dzieci). Uzgadniając z celownikiem liczby mnogiej w instr. sg. pojawia się także końcówka -ima, np. dawać. sg. ból – instr. sg. od bólów//bolestma, všima//wszy (nr fil. wszy).

W przypadku osób nijakich, w lokalizacji. pl. Końcówka -áx, przejęta z deklinacji żeńskiej sprzed czeskiej końcówki literackiej -ex, stała się stabilna, np. vo stádáx, húízdáx, senáx, viedráx, v'imenáx, semenáx, ramenáx, kolenáx, slováx. Inst. pl. nie zachowuje dawnych końcówek (-y), przyjęła się forma podwójna pochodząca z deklinacji żeńskiej -ama, np. ze stad, zemeslam, kolan, ramion, słów. Rzeczowniki voko, uxo mają celownik. pl. analogicznie według twardej deklinacji spółgłoskowej końcówki męskiej -um: voč-um, us-um//us-im.

Dawać. pl. ma końcówkę -ím (<-iem<-óm), np. do pól, do pól, do serc. Ponadto istnieje forma z końcówką -um, która pochodzi z deklinacji tematu o (typ miesto). w instr. pl. Utrwaliło się stosowanie końcówki tematu ja w deklinacji żeńskiej, np. z polami, polami, polami. Używa się także formy, której rdzeń o kończy się na -ama: polama.

w gen. pl. Spośród pierwotnych tematów bjo najbardziej rozpowszechnioną końcówką jest -ix, która powstaje przez analogię formy z miejscowym. l.mn., np. budynek, gospodarka, namaszczenie, głoszenie, zbawienie. w instr. sg. pojawiają się trzy podwójne końcówki: -ima (*bjo-stem), np. staveńima, następnie -ema (*jo-stem), np. meškáńema, ká-záńema, śńidanema i -ma (*i-rdzeń), np. Jestem spóźniony.

W oryginalnych rdzeniach nt, w loc. pl. pojawia się końcówka deklinacji żeńskiej tematu a -áx, np. zwierzęta, bydło, cielęta. Również w instr. sg. pojawia się forma tematu a - końcówka podwójna -ama, np. jagnięta, kozy, cielęta, kozy, świnie.

Do deklinacji przymiotników

Najbardziej powszechnym typem deklinacji przymiotników jest forma złożona, do tego stopnia, że niektóre końcówki odmiany złożonej przechodzą również do deklinacji przymiotników dzierżawczych.

Jeśli chodzi o formy imienne przymiotników, to poza przymiotnikami dzierżawczymi zachowały się jedynie resztki, i to w znacznie mniejszym stopniu niż w

4 Korelacja gen. pl. i lok. pl. jest wyrażany w nierównym stopniu w dialektach czeskich. Analogię form potwierdza również podobieństwo obu form oraz ich końcówka -ch w deklinacji przymiotników i zaimków.

standardowy czeski, np. Przyjdź tutaj, nie mam obowiązku cię odesłać. W wyrażeniach stanu końcowego formy imienne nom., ak. sg. N. imiesłów bierny neini pozametano, neini pospshuntano (oczyszczony), także np. jest napisane ogłoszenie. W złożonej deklinacji przymiotnikowej forma męska została zmieniona na stč. zmień ý>ei, w nom. sg. Formy skrócone young, good nie występują. w gen. sg. rodzaj męski i przydomek i jeśli sg. Kastrację wykonał weterynarz. zwężenie é i: młody>młody, kwaśny dla masła. W rodzaju żeńskim zamiana é>ei - była dokonywana w celowniku gen. i lok. sg. pojawiają się formy mlad-ei. W liczbie pojedynczej zasada żywotności jest konsekwentnie przestrzegana: nieożywiony rodzaj męski A = N, ożywiony rodzaj męski A = G, w acc. sg. występują (podobnie jak w pliku nr) dwie formy dla rodzaju męskiego nieożywionego mlad-eia i dla rodzaju męskiego ożywionego mlad-ího. W liczbie mnogiej natomiast długość życia nie jest wyrażona formalnie; w przypadku rzeczowników ożywionych forma mianownika jest taka sama jak w przypadku rzeczowników nieożywionych, np. Młodzi chłopcy, ładne koty, piękne dziewczyny, młode cielęta, śpiące jak spragnieni ludzie. (W wymowie końcówki -i widoczna jest tendencja do skracania we wszystkich formach.) W miękkiej deklinacji przymiotnikowej pojawia się dyftongizacja i>ej, np. cizei doviek, u cizeix l'idi, do cizeim l'idma, z cizeim l'idma. w nom. sg. pojawia się forma żeńska, pozbawiona akcentu, oznaczająca obcą kobietę.

W dialekcie zelowskim używanie zaimków dzierżawczych nie jest zbyt rozpowszechnione; Najczęściej używają czcionki sin bratra, natomiast powszechniejsza jest czcionka mamin-chin šatek. Od gen. sg. Końcówki deklinacji złożonej występują we wszystkich rodzajach, np. czapka brata, czapka brata, pole ojca (w porównaniu do czeskich liter bratrov, bratrovy, pole ojca).

Przymiotniki dzierżawcze występują wyłącznie w mianowniku. sg. lub w ac. sg., jeśli jest identyczny z nom. sg., we wszystkich rodzajach, dalej w gen. sg. np. do brata Ceri. Nom. sg. i jeśli sg. W przeciwieństwie do standardowego języka czeskiego, forma męska bratrův nie ma końcówki -v: bratru.

Deklinacja przymiotników dzierżawczych wyrażających przynależność do rodziny ma inną formę: Nováki, Nováků, Novákům, Nováki, Novákax, Novákama. Wpływ języka potocznego jest tu wyraźnie widoczny. w lok. i instr. Końcówki analogiczne pojawiają się według wzoru miesto.

Deklinacja zaimków bezpłciowych jest identyczna ze standardową deklinacją czeską. W danych. Jednakże używana jest także trzecia forma: mie mne, mie, m'i. Formy nami, vami są bardziej powszechne niż czasami używane nami, vami, np. Chodź z nami do kina.

---

5 Może to być spowodowane wpływem języka polskiego, w którym zachowano oryginalne nieakcentowane końcówki miękkich przymiotników – np. tania bluzka, czyli oryginalna forma bez akcentu, która na naszym terenie zachowała się głównie w rdzeniu kopanickiej części dialektu wschodniomorawskiego w okolicach miejscowości Št. Hrozenkova, Březová i N. Lhota, np. inšja ciesta, następnie stopniowo w większości dialektów śląskich i w języku polsko-czeskim. możesz pasować, np. wątróbka cielęca.

6 WOLSKA, I.: Fleksja rzeczowników gwary czeskiej Zelowa. In: Rozpravy komisji językovej ŁTN, XXVI, 1980, s. 99 – 115.

7 Wolska podaje, że formami tymi posługują się przede wszystkim osoby często przebywające w Czechosłowacji (WOLSKA, I.: Fleksja rzeczowników gwary czeskiej Zelowa. W: Rozprawy komisji językowej ŁTN, XXVI, 1980, s. 99-115).

W deklinacji zaimków określających rodzaj, typ deklinacji twardej ma identyczną formę nom. nawet jeśli pl. ti dla wszystkich trzech płci (w przeciwieństwie do przypadku nr - ti, ty, ta). Jednocześnie w rodzaju męskim trwania nie rozróżnia się poprzez formy ti, ty. Końcówki liczby pojedynczej w rodzaju żeńskim - w gen., celownik. i lok. - pokrywają się z sytuacją przymiotników złożonych. Taki sam wpływ odmiany przymiotnikowej pojawia się także w gen., celowniku i miejsc. i inst. piętro 8

W gen., dat. i lok. sg. W formach rodzaju męskiego i nijakiego oprócz form our, ours, ours występują formy našiško, našišmu, našim. w nom. i jeśli pl. pojawia się we wszystkich rodzajach z wyjątkiem formy nase i naši, która jest tutaj używana częściej, np. nasze syny, nasi rodzice. w instr. pl. Forma podwójna našimě pojawia się w przeciwieństwie do standardowego czeskiego našimě.

Deklinacja zaimka von, vona, vono ma w narz. sg. forma nima (według twardego wzoru dziesięciu). w instr. sg. występują tylko formy przyimkowe, np. Mówił w nich. Pod wpływem języka polskiego forma lok pojawia się w deklinacji zaimków pytajnych kdo, co. kto co (por. pol. o kym, czym)10. Zaimki dzierżawcze nie mają formy skróconej w mianowniku. sg. żeński (w moim pliku x jest nr), z drugiej strony, formy nieskrócone w rodzajniku, celowniku, bierniku, miejsc. i instr. sg. żeński (mei, mou x nr akt mój, mój) i acc. sg. nijaki (mój plik x nr. mój).

Liczebniki jeden, jeden, jeden odmieniają się jak twardy wzór zaimka dziesięć. w gen. i lok. W liczebnikach dva, voba pojawiają się wtórne neologizmy dvoux, voboux, których podstawą jest stara forma liczby podwójnej 2., 6. przypadku (dvoju, oboju>dvú, obú), do której mechanicznie przyłączono końcówki poszczególnych przypadków liczby mnogiej. z deklinacji przymiotników i zaimków.

Liczebniki tši, štiri mają formę dopełniacza. osiedlając się w loc. forma čex, štirex, powstała najpewniej pod wpływem języka polskiego, którego dopełniacz ma formę trzy, cztery[12]. W liczebnikach dziewięć, dziesięć nie występuje alternacja tematu - dziewięć, dziesięć (plik x nr dziewięć, dziesięć//dziesięć). Cyfra jeden jest nieodmienna[13]. Występuje tylko w formie: do stu koron, do stu osób, ale także: do dwustu koron, do dwustu koron.

---

8 Wpływ odmiany przymiotnikowej na zaimki na naszym terenie występuje przede wszystkim w dialektach bardziej wschodnich – w rejonie Wysokomyca na wschodzie. W Czechach natomiast formy te są następujące: f'ex//tex, t'em//tem, f'ema//tema. Natomiast w części św. nachodzkiej ostrogi i na przedłużeniu do regionu kladeńskiego występuje również zmienna forma teix, teim, teima.

9 Czeskie formy jim, ij nie zostały zapisane w formie pisemnej i I. Wolska również o nich nie wspomina.

10W gwarach śląskich na naszym terenie występuje zjawisko łączenia się miejscowości i instrumentalności.

„Formy dopełniacza i miejscownika dvuch, vobouch, celownika dvum, voboum i narzędnika dvuma, vobouma występują w dialektach czeskich na naszym terenie w węższym znaczeniu.

12 Formy 2. i 6. przypadku czasownika třech, štirech są najczęstszą odmianą dialektalną w dialektach czeskich na całym terytorium (forma tří, częściej štir, pojawia się obok niej rzadko).

13 Zjawisko to występuje na naszym terenie w obwodzie wysokomyckim: np. pięćset koron, dwa tysiące, do stu koron, od stu osób.

Liczebniki porządkowe mają deklinację przymiotnikową podobną do tej w języku czeskim: pruńí, čeťí jak jarní, druhie, štvrtej, pátej, šistei, sídmei, vúsmei itd., podobnie jak młodzi ludzie. Deklinacja imienna pojawia się w związku ze słowem połowa, np.: pół ćwierć kilograma//pół ćwierć kilograma. Liczebniki druhí, čeťí mają jedynie deklinację złożoną, np.: púl druhího roku, púl čeťího kilo. Gdy liczebniki porządkowe oznaczają elementy listy, mają postać: pruńikrát. W przypadku liczebników nieokreślonych stosuje się tyle ich, ile wynosi dopełniacz. forma w nom. i ac., np.: Było tam tak wielu ludzi. 14

Przejdź do koniugacji czasowników

W formach l. poj. M. w imiesłowach czasu przeszłego czasowników klasy 1. lub Klasa 2. obejmuje takie formy jak: vles-0, čet-0, moh-0, stlouk-0, poslex-0, zapšáx-0, žek-0, gdy sylaba zależna jest usuwana przez zniknięcie końcowego -1,15

Konstrukcje zdaniowe w stronie biernej są stosowane rzadko, imiesłów bierny zastępowany jest zazwyczaj przymiotnikiem odczasownikowym (bili vibráni, sou zažíz-nutí, bili zaužení). Najpopularniejsze konstrukcje zdań to: neini pozame-táno, neini pospšuntáno (posprzątaj), jak się pisze, já bix vás obvinna večerát. Bezokolicznik zawsze tworzymy za pomocą sufiksu -t, np.: pšíst, pustít, bečet (plakat), píct. W mowie potocznej nie występują ani czas teraźniejszy bierny, ani czas przeszły bierny. Rzeczownik werbalny jest używany często i najczęściej kończy się na -ňí, np.: konflikt, opóźnienie, głosowanie, bleiskání, ubrání (odzież, strój).

Najbardziej rozpowszechnioną formą imiesłowu czasu przeszłego jest imiesłów czasu przeszłego, który zwykle kończy się na -ní, -tí, np.: spiej jako zažíznutí, museli bisme bei t inač ubráni, juš sou celi z barvi vožění, bili vibráni itp. na -ma, np. Tak właśnie jest znana.

O nieelastycznych częściach mowy

W dialekcie zelowskim występują pewne przysłówki, które różnią się pod względem formalnym lub znaczeniowym od formy literackiej języka czeskiego, np. przysłówki miejsca: dáleko (daleko), hde//gde (gdzie), inudi (gdzie indziej), nazat (z tyłu), nikde (= nigdzie, np.: Deite pokoj, nikde nejedu!), ńegdei (gdzieś), ńihde//nigde (nigdzie), pokaťˈ (jeśli, st. i n. przym. kady (gdzie), wariant morfologiczny -at), vocaťˈ (stąd), votkuťˈ (skąd), przysłówki czasu: dávnej (dawno temu), dicki (zawsze), džiťˈ (wcześniej), ftedi (wtedy), furt (wciąż), indi (gdzie indziej), juš (już, por. juťˈ), pozďeic (później), napeuno (na pewno, por. pol.), (na)večir ((na)večír), neidžiťˈ//neidživeiic//neidživevej (najwcześniej), neska (dzisiaj), pojednou (nagle), porát (wciąż), potomeic//poto-mei (wtedy), praje//práue (właśnie teraz), teťki (teraz), tepruuá//pierwszy, ftedi//ftehdi (wtedy), zaseic//zasei (znowu), przysłówki sposobu: dóbže (dobrze), ešťe (jeszcze), fcele

14 Użycie formy kolika, tolika w przypadkach 1. i 4. jest stosowane na naszym terytorium, na przykład: w regionie Louny: minęło tyle lat, zebrano tyle gruszek.

15 Formy typu wed występują w większości dialektów czeskich w węższym znaczeniu, a także w dialektach śląskich, w tym polsko-czeskich. mieszany pas, a także w sąsiedniej części St., w której mówi się dialektem wschodniomorawskim.

(w ogóle, por. pol. pracy), hleďeoči („patrzenie w oczy", visičně szybko), xipko (szybko, por. chybki szybki, zwinny), hońe (dużo), ináč//jináč (inaczej), japak (jakoś), lexčeic (łatwiej), lepče (lepiej), ňáko (jakoś), neirači (przeważnie), peuno (z pewnością), po Božímu (na Boży sposób), po polsku, różne (różne), skútečne (naprawdę), spráuńe (poprawnie), taki (również), teš (również), túze (bardzo), vícei (więcej), živo (szybko).

W odróżnieniu od standardowego języka czeskiego, frazy przyimkowe używane są w połączeniach takich jak: po polski (polski, przysłówkowy wyraz trybu), abi se z nás nesmáli (żeby się z nas nie śmiali). Czasami występuje kumulacja przyimków: tam, na lodowisku, pod łóżkami.

Spośród spójników współrzędnych w znaczeniu łączącym przeważa użycie spójnika i (wpływ polszczyzny[16]), po którym następuje forma ai (= i), przy czym spójnik či występuje częściej niż lub. Spójnik a, shak (chociaż) pojawia się w znaczeniu przeciwstawienia. Spójnik navet (ba, ba i, por. polskie nawet) używany jest w znaczeniu gradacji. Często pojawia się spójnik kauzatywny bo (ponieważ, z racji), po którym następuje diť (odkąd). Spośród spójników podrzędnych powszechnie używane są spójnik dopuszczający xoč (chociaż), spójnik či (w znaczeniu czy). Następujące spójniki mają inną formę (odpowiadającą językowi literackiemu): diš, dibi (jeśli, jeżeli), čebas (być może), jeśli, pšeci (w końcu), že bi (jeśli). Często używa się archaicznego spójnika poňeváž (ponieważ). Pojawia się kumulacja spójników: A dziadek, ten jeszcze przeżył swoją babcię, że ten jeszcze nie umarł.

Często używane są partykuły potwierdzające: prauda, tak, ju (tak). W odpowiedzi na pytania badawcze występuje: a) w odpowiedzi twierdzącej: tak, tak, b) w odpowiedzi przeczącej: nie, nie?e. Partykuła nie jest często wstawiana do konstrukcji zdań.

Często pojawiają się subiektywne wtrącenia emocjonalne, takie jak: jedyny!, jedyny dobry! jeż! W dialekcie zelowskim, głównie ze względów religijnych, powszechnie stosowane wołacze rzeczowników oznaczających Boga itp. praktycznie nie występują. Zazwyczaj używa się wykrzykników kontaktowych, takich jak helete (heleď"te), hei.

Całościowa analiza zjawisk morfologicznych wykazała, że podstawą języka jest niewątpliwie dialekt czeski, ale oprócz tego współcześnie dialekt zelowski posiada cechy specyficzne, których zakres jest zmienny i uwarunkowany przede wszystkim sytuacją społeczną. Jej obecny rozwój charakteryzuje się z jednej strony utrzymaniem pierwotnych cech interdialektalnych, z drugiej zaś stopniowym osłabieniem tej cechy na skutek ingerencji w środowisko polskie. Jednym z powodów, dla których ten czeski dialekt przetrwał przez dziesięciolecia w środowisku języka bardzo blisko spokrewnionego, jest fakt, że przez co najmniej stulecie mowa dorastającego pokolenia kształtowała się na bazie dialektu czeskiego, czyli na podstawie zjawisk wspólnych dla większości przedstawicieli pokolenia rodzicielskiego. Po 1945 roku, kiedy nastąpiły drastyczne zmiany w składzie narodowościowym ludności, masowe wyjazdy emigrantów czeskich oznaczały

16 Na naszym terenie najczęściej występującym spójnikiem jest po prostu łącznik a, jedynie na odcinku granicznym gwar śląskich występuje spójnik św. z Opawy i sev. z Hlučína wraz z przedłużeniem wschodnim w głąb Polski, tj.

powrót do kraju, wycofanie języka czeskiego ze sfery publicznej i komunikacyjnej i zastąpienie go językiem polskim. Język czeski był używany wyłącznie w formie mówionej – brak formy pisanej, jego pokrewieństwo z językiem polskim i konieczność używania polskiego w codziennej komunikacji przyczyniły się do stosunkowo szybkiego przejęcia polskich zjawisk językowych z otaczającego środowiska. Dziś „Zelovská Czech" jest językiem komunikacji używanym wyłącznie wśród starszego pokolenia. Oprócz tego pokolenia, obecnie większość ludności enklawy Zelów możemy uważać za językowo zasymilowaną na rzecz języka polskiego.

Literatura

BĚLIČ, J. – KAMIŠ, A. - KUČERA, K.: Mały słownik staroczeski. Praga: stan wydawnictwo pedagogiczne 1978.

BĚLIČ, J.: Zarys dialektologii czeskiej. Praga: Państwowe Wydawnictwo Pedagogiczne 1972. 463 s.

BĚLIČ, J.: Przegląd dialektów czeskich. Praga 1988.

BEŠTA, T.: Podstawy gramatyki polskiej. Praga: Instytut Polski w Pradze 1994.

DANIELAK, W.: Czeska wyspa w sercu Polski. W: Brno Evening Gazette, 6 kwietnia 1984 r., S. 5.

DE SAUSSURE, F.: Kurs językoznawstwa ogólnego. Praga: Academia 1996.

DEJNA, K.: Alternacje morfologiczne w gwarze czeskiej miszkanców Kucowa pod Belchatowem. In: Rozpravy komisji językovej. Wroclaw 1983, 28, s. 11 – 20.

DEJNA, K.: Gwara kuczowska na tle innych gwar czeskich. In: Rozprawy komisji językovej. Wroclaw 1955, s. 5 – 30.

DEJNA, K.: Interferencje w mowie czeskiej mieszkanców Kucowa pod Belchatowem wywolane kontaktami z językem polskim. In: Rozpravy komisji językovej. Wroclaw 1984, 29, s. 23 – 46.

DEJNA, K.: Slownik gwary czeskiej mieszkańców Kucowa. In: Práce Slawisticzne, 60. Wrocław: Ossolineum 1990. 315 s.

DEJNA, K.: Systém fleksyjny gwary czeskiej mieszkańców Kucowa pod Bełchatowem. In: Rozprawy komisji językovej, ŁTN, t. XXVI, 1981, s. 39 – 62.

DEJNA, K.: Systém fonetyczny i fonologiczy gwary czeskiej mieszkanców Kucowa pod Belchatowem. In: Studia z filologii polskiej i slowiańskiej. Warszawa 1983, 21, s. 165 – 176.

DOSTÁL, A.: Historyczna gramatyka języka czeskiego. Morfologia II. Praga: Państwowe Wydawnictwo Pedagogiczne 1967.

Kwestionariusz dla dialektów północno-wschodnich Czech. Praga: CSAV.

FRINTA, A.: Czesi w osiedlach emigracyjnych w Prusach. W: Prace filologiczne. IV. Praga 1913, s. 207-231.

FRINTA, A.: Pieśni narodowe wśród emigracji czeskiej. W: Czeskie Czasopismo Filologiczne. Praga 1945, tom. 3, s. 225-230.

GORAL, J. – KOTEWICZ, R. – TOBJAŃSKI, Z.: Zarys dziejów Zelowa. Zelów: Urząd miasta i gminy Zelów 1987.

HAVRÁNEK, B.: Dialekt czeski. Czechosłowacka historia narodowa. Język. Praga 1934, tom. III., s. 84-218.

HEROLDOVÁ, I.: Życie i kultura czeskich wygnańców XVIII wieku. Praga: Instytut Etnografii i Folklorystyki 1971.

JANČÁK, P.: Dowody językowe na pochodzenie osadnictwa czeskiego w regionie Střelín koło Vratislavia. W: Nasze przemówienie, 1994, 77, nr 1. 3, s. str. 139-146.

KOMÁREK, M.: Historyczna gramatyka języka czeskiego. Akustyka. Praga: Państwowe Wydawnictwo Pedagogiczne 1962.

KOŘALKOVÁ, K.: Reemigracja czechosłowacka i polska po drugiej wojnie światowej. W: Postępowanie Śląskie, 1990, t. 88, nie. 4, s. 253-267.

KRIEGSEISEN, W.: Zbór Ewangelicko-Reformowany w Zelowie w latach 1803 – 1939. Warschawa: Wydawnictwo Naukowe Semper 1994.

KUBÍN, J. Š.: Folklor Czechów Kłodzkich. Praga 1913.

KUBÍN, J. Š.: Czeskie osadnictwo emigracyjne na pruskim Śląsku. Praga: Orbis 1931.

LOTKO, E.: Język czeski i polski w praktyce tłumaczeniowej. Ostrawa: Profil 1986.

LOTKO, E.: Język polski i czeski w ujęciu typologicznym. Ołomuniec 1981.

MIČAN, V.: Emigracja czeska w Polsce i na Wołyniu. Brno 1924.

MORAVEC, J.: O zagadnieniach relacji językowych uwarunkowanych dwujęzycznością. W: Slovo a slovesnost, 1960, s. 23. 165-171.

NOŽINOVÁ, M.: Wspomnienia Teofila Millera. Praca seminaryjna. Orlik nad Wełtawą 1998.

ROMPORTL, M.: O losie szczelinowych spółgłosek dwuwargowych (z fonetyki czeskich dialektów emigracyjnych) osadnictwa grodowe na Śląsku). W: Acta Universitatis Carolinae. Slavica Pragensia I. Praga 1959, s. 25-30.

ŠTĚŘÍKOVÁ, E.: Kraina ojców. Praga: Kalich 1995.

ŠTĚŘÍKOVÁ, E.: Potrzebujący zbawienia. Emigracja Czesów w XVIII wieku na Śląsk Pruski. Praga: Kalich 1992.

TOBJAŃSKI, Z.: Czesi w Polsce. Kraków: Towarzystwo społeczno-kulturalne Czechów i Słowaków w Polsce 1994.

TRUDGILL, P.: Socjolinquistics, an Introduction to Language and Society. Nowy Jork: Penguin Books 1995.

VACULÍK, J.: Reemigracja Czechów i Słowaków za granicę w latach 1945-1950. Brno: Uniwersytet Masaryka 1993.

VORÁČ, J. – JANČÁK, P.: O aktualnym stanie dialektu Czechów strzelińskich w Polsce. W: Slavica Pragensia, 1962, 4, s. 2. 599 - 640.

VYDRA, B.: Słownik polsko-czeski. Praga 1967.

VYDRA, B.: Z dialektu Czechów zełowskich w Polsce. W: Prace poświęcone F. Pastrnakowi. 1923, str. str. 149-157.

Wczoraj, dziś i … Sborník. Zelów: Muzeum v Zelowie 1998.

WOLSKA, I.: Fleksja rzeczowników gwary czeskiej Zelowa. In: Rozpravy komisji językovej ŁTN, XXVI, 1980, s. 99 – 115.

WRÓBLEWSKI, P.: Społeczność czeska w Zelowie. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper 1996.

ZIMA, P.: O ogólnych zagadnieniach badań na obszarach wielojęzycznych. W: Slovo a sloves-nost, 1966, s. 23. 19-23.

ŽLUKTENKO, J. A.: Językowe aspekty dwujęzyczności. Kijów: Wyższa szkoła 1974.

Materiał do analizy językowej

HOVORKA, J.: Ze wspomnień mojej matki. Ołomuniec 1957. Rękopis.

HOVORKOVÁ, E.: Harfa Syjonu – wspomnienia. Raporty BJB, maszynopis. Wikyrovice 1951.

MAREŠOVÁ, H.: zebrany materiał językowy (rękopis, nagranie wideo) 1999, 2000.

MILLER, T.: Wspomnienia, rozdz. LXXX: Słownik Zelova, maszynopis. Archiwum Muzeum Husyckiego w Táborze 1948-1951.

ŠIMŮNEK, V.: Kraina ojców. Film dokumentalny o Zelovie. Telewizja Czeska 1998.

ŠIMŮNEK, V.: I zobaczyłem nowe niebo i nową ziemię. Film dokumentalny o Zelovie. Telewizja Czeska 2000.

ŠTĚŘÍKOVÁ, E.: Kraina ojców. Praga: Exulant 1995.

VYDRA, B.: Z dialektu Czechów zełowskich w Polsce. W: Prace poświęcone F. Pastrnakowi. 1923.

WOLSKA, I.: Dialekt Czechów zamieszkałych w woj. Łodskim. Diplomová práce (+ nasbíraný jazykový materiál – rukopis). Warszawa 1971.

Google Translate

Pedagogická fakulta

Univerzita Palackého v Olomouci